

Тетяна РАДЗІЄВСЬКА

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України
вул. Грушевського, 4, м. Київ, 01001, Україна
Електронна пошта: t.v.rad@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-2871-2395>

ТОЧКОВІ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ЗСУВИ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ДИНАМІКИ МОВНО- НАЦІОНАЛЬНОЇ КАРТИНИ СВІТУ (на матеріалі українських медіа-ресурсів)

Стаття присвячена вивченню механізмів номінації в контексті активних мовних процесів. Матеріалом дослідження стали тексти українського медійного дискурсу (період кінця XX – початку XXI ст.), який розглядається як комунікативне середовище, де тенденція до номінативних зрушень є чітко вираженою.

У статті робиться спроба окреслити функціонально-семантичні зрушення в межах точкового сегмента, утворюваного функціонуванням та семантикою пари лексем, з яких одна одиниця набуває функціональної активності за рахунок іншої і як засіб номінації частково охоплює її семантичний простір. У межах дослідження розглянуто два такі точкові сегменти, сформовані функціонуванням лексем *відомий* — *знаковий* та лексем *колектив* — *команда*. Сучасні медійні ресурси фіксують розширення функціонування одиниць *знаковий* та *команда*, які активно вживаються в контекстах, типових для одиниць *відомий* та *колектив*.

Показано, що основними семантичними характеристиками лексеми *відомий* в її вживанні у складі номінації особи, які відрізняють її від лексеми *знаковий*, виступають: 1) зв'язок з епістемічною модальністю, сферою знання й пам'яті; 2) кореляція з досвідом людини та сферою реальної діяльності людини; 3) відносний (vs абсолютний) характер оцінки. До семантичної структури лексеми *знаковий* входить видільна оцінка, призначена для виділення одного об'єкта з множини (класу об'єктів) на підставі його суб'єктивної валоризації, чим зумовлена її загальна суб'єктивність. Важливою характеристикою лексеми *знаковий* виступає зв'язок її значення з семіотичною сферою та відношеннями ієрархічного типу. Динамічні процеси в цьому точковому сегменті мовної картини світу визначаються семантичним зсувом з тенденцією превалювання суб'єктивних смислів та з інтенцією постулювати нові ієрархічні відношення в соціальному просторі.

Розгляд другого точкового сегмента (*колектив* — *команда*) з огляду на сферу денотації лексем та моделювання в структурі їхнього значення відношення «лідер — колектив» дав підстави для висновку про те, що семантика цих двох лексем відбиває знання про різні моделі соціальної взаємодії та соціальної організації, які співіснують у сучасному соціумі. Номінативний вибір тут пояснюється дією комплексу чинників, пов'язаних з типом дискурсу, соціальними пріоритетами та інтенціями в текстотворенні.

Цитування: Радзієвська Т. Точкові функціонально-семантичні зсуви в контексті вивчення динаміки мовно-національної картини світу. Мовознавство. 2023. № 4. С. 26–40. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-331-2023-4-002>

Citation: Radziievska T. (2023). Tochkovi funktsionalno-semantichni zsuvy v konteksti vyvchennia dynamiky movno-natsionalnoi kartyny svitu [The point functional-semantic shifts in the perspective of the study of dynamics in language world-image]. Movoznavstvo, (4), 26–40. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-331-2023-4-002>

Стаття опублікована за ліцензією CC BY-SA 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>)

Ключові слова: мовна картина світу, номінативні механізми, мовна динаміка, функціонально-семантичний зсув, український медійний дискурс.

Одним з аспектів опису динаміки мовної картини світу є вивчення процесів у сфері номінації. Теорія номінації — об'ємна сфера лінгвістичних досліджень, зосереджена на з'ясуванні природи мовних механізмів позначення різних сутностей (предметів, явищ, подій, абстрактних понять тощо), творення значущих мовних одиниць — слів, форм та речень [Языковая... 1977а; Языковая... 1977б]. Теза про те, що динаміка засобів мовної номінації породжується динамікою світу, звичайно, не може викликати заперечень, проте її вивчення потребує урахування не лише тріади «позамовна дійсність — мислення — мова», а й численних чинників суб'єктивного, соціокомунікативного, лінгвокультурного походження, які сукупно впливають на номінативний вибір, створюючи прецедентні слововживання [див., напр.: Шевченко 2017].

Сучасному опису процесів розвитку мови притаманне оперування доволі масштабними масивами мовних даних, що охоплює переважно лексику, фразеологію, словотвір і реалізується, зокрема, у форматі лексикографічних праць [напр.: Активні ресурси...; Дергач; Лексико-словотвірні...; Нелюба; Сизонов; Стишов; Тараненко]. Одиницям інших типів, наприклад синтаксичним, увага приділяється меншою мірою. Водночас актуальності при вивченні цих процесів набуває з'ясування механізмів взаємодії різних мовних рівнів, відображення переструктуризації різних мовних ділянок як у плані вираження (ПВ) мови, так і в плані змісту (ПЗ). Механізми, що активізують подібні зміни, впливають на мовну свідомість носія мови і здатні з часом спричинювати певні інноваційні явища в мовно-національній картині світу.

Функціонально-семантичні зрушення спостерігаються у вигляді стійкої тенденції, що набуває поширення, зокрема, у сфері медійного дискурсу, який розглядається в лінгвістиці й дискурсології як комунікативне середовище, де ці процеси набули особливо виразної активності. Справді, однією з ознак медійного дискурсу, зумовлених його функціональною природою, є його здатність швидко реагувати на соціальні зрушення, а в сфері слововживання відображати соціальну динаміку. Одним з найбільш очевидних і часто згадуваних механізмів тут є операція лексичної субституції, за якої одна функціонально частотна лексема починає займати місце іншої за умови, що перша помітно посувається на периферію в своєму функціонуванні, наприклад, у складі певних словосполучень або навіть «виходить з обігу». Набуваючи стійкого характеру, ця тенденція дає підстави для припущення щодо її не випадкового характеру. У цьому процесі звертають на себе увагу ті функціонально-семантичні явища номінації, які кореспондують змінам у мовній свідомості, баченні носієм мови позамовної дійсності, соціальних відносин, організації життя в соціумі.

Ставлячи собі за мету висвітлити механізми сучасної динаміки в аспекті взаємодії явищ поверхневого та семантичного рівнів, ми в цій розвідці зосередимося на певних точкових сегментах, утворюваних функціонуванням пари лексем. Серед таких одиниць можна назвати пари *смысл* — *сентс*, *зручно* — *комфортно*, *слава* — *публічність*, *захід* — *акція*, *складний* — *непростий*, *досягнення* — *успіх*, *відомий* — *знаковий*, *місце роботи* — *афіліація*, *заява / промова* — *наратив* та ін. Хоча ці явища мають точковий характер

і можуть не вважатися структурно значущими в процесах розвитку мови, вони, як репрезентанти активних процесів, безперечно, заслуговують на ретельне вивчення. А медійний дискурс, не маючи обмежень щодо тематики своїх публікацій, які можуть висвітлювати будь-які сфери життя людини (соціальну, політичну, економічну, фінансову, культурну, медичну тощо) та проблеми, пов'язані з матеріальним і духовним буттям, стає мовленнєвим середовищем, у якому створюються сприятливі умови для реалізації номінативного потенціалу кожної одиниці.

Таким чином, у цьому дослідженні ми розглядатимемо мовну ділянку, утворену функціонуванням двох лексем, подібних за значенням, з яких одна дещо втрачає функціональну активність, а друга, навпаки, набуває її. Ця ділянка функціональної нестабільності приймається нами як очевидний факт поверхневого рівня мови, доступний для простого спостереження, тобто такий, що не потребує спеціального доведення. У зв'язку з цим основне завдання дослідження можна конкретизувати й сформулювати точніше: це виявлення механізмів семантичних зрушень на точковій ділянці в контексті вивчення взаємодії ПВ та ПЗ мови. У межах цієї статті ми спинимося на двох таких ділянках, першу з яких утворює функціонування в медіа-ресурсах пари лексем *відомий* та *знаковий*, а другу, відповідно, — *колектив* та *команда*.

Для дослідження нами опрацьовувався матеріал, отриманий з корпусів ГРАК-15 та ГРАК-16, у яких зафіксовано слововживання (часто з паспортизацією лише із зазначенням року, в цьому разі ми вживаємо аббревіатуру УМР — «український медіа-ресурс») як традиційних газетних текстів, так і онлайн-ресурсів, а також текстів сучасної публіцистики¹. Період, який охоплює розглянутий матеріал, — це період з кінця 90-х рр. до теперішнього часу.

1. ВІДОМИЙ — ЗНАКОВИЙ. Розглянемо цю пару лексичних одиниць у їх функціонуванні в складі номінацій особи: *відомий письменник* (діяч науки, філантроп); *знаковий композитор*, *знакова фігура* (постать). Пор.: «І такого відомого воротаря, як Заур Хапов, не варто обходити увагою» (УМР, 1997), «Під час фестивалю відбулася безкоштовна передача старовинного роялю, що досі належав родині відомого композитора Михайла Скорульського, у володіння музею Т. Шевченка» (УМР, 2000), «На його думку, якби опозиція домовилася про кандидатів хоча б на місяць швидше, то в мажоритарку пішло б більше знакових людей» (ЛБ, 2012), «У ході заходу Національного художнього музею ім. А. Шептицького (м. Львів) було передано твір (триптих) “Візантія” знакового українського художника Ю. Нагулка» (Д, 2010).

Лексема *знаковий* у складі номінації особи все частіше вживається в тих контекстах, у яких традиційно вживалася лексема *відомий*: «Попри насичений гастрольний графік та несприятливі погодні умови, що затримали й без того нелегкий переліт із Цинцинаті (США) до Львова майже на добу, *знаковий* польський композитор сучасності Кшиштоф Пендерецький таки виступив у нашому місті» (ЛГ, 2007). Принагідно зазначимо, що в останній період ця лексема достатньо швидко розширила свою сполучуваність з іменниками предметного й абстрактного значення; так, щодо медійного дискурсу в корпусі ГРАК-16 зафіксовано словосполучення:

¹ Автор висловлює щирі подяку М. О. Шведовій за допомогу в роботі з корпусами ГРАК, а також П. О. Селігею за корисні поради.

знаковий твір, фільм, захід, смак, процес, феномен, пам'ятник, подарунок, альбом, українець, творець, крок, день, концерт, парк, судовий процес, проєкт (проект), момент, закон, стадіон, представник, меседж, приїзд, бій, прапор України, текст; *знакова* доба, частина історії, перемога, дата, гра, пісня, виставка, віха, обкладинка, назва, література, річ бренду, книжка; *знакове* питання порядку денного, місце, голосування, фото та ін.

Тому закономірно виникає питання і про семантичні та прагматичні відмінності у функціонуванні цих одиниць, і про тенденції семантичного розвитку мовної картини світу в цьому точковому сегменті.

Лексема *відомий* поєднує в своєму значенні оцінку з характеристикою особи за епістемічним параметром — знанням про неї інших членів соціуму або певного кола, середовища, спільноти тощо. Важливо наголосити, що семантика слова *відомий* має безпосереднє відношення до онтології об'єкта (людини), який воно характеризує, до його сутнісних ознак. Коли кажуть *Він відомий артист (музикант)*, це означає, що йдеться про артиста (музиканта), який багато виступав (і його виступи бачило багато людей), мав призи на конкурсах, фестивалях, брав участь у різних творчих проєктах чи заходах, тобто «заробив» свою відомість завдяки власній діяльності, роботі, результати якої оприлюднюються. Пропозиція в цьому випадку є верифікованою. Тому природно, що лексема *відомий* у складі номінації особи слабо узгоджується з модусом думки (англ. *opinion*): *Я вважаю, що він відомий композитор*, — висловлення, яке виражає суб'єктивне судження². *Відомий* як характеристика особи передбачає певну історію професійної діяльності, історію контактів з аудиторією, які формують спільний досвід членів соціуму. Відтак можна сказати, що семантика слова *відомий* корелює з певною реальною сферою життя. А висловлення з цією характеристикою особи часто містять синтаксичний компонент на позначення певного локусу, щодо якого ця характеристика залишається правомірною: *Він є доволі відомим у мистецьких колах Києва (за кордоном, серед французьких музикантів, у Польщі)*, пор.: «У цій фразі Мордвинів зраджує свою невійськовість — адже Скоропадський був *відомою* (і популярною!) фігурою у військових та вільноказацьких колах, та й у колах російської аристократії» (К, 2005).

Епістемічна природа оцінки, її зв'язок зі станом знань, обізнаністю, пам'яттю зумовлює її відносний, а не абсолютний характер: можна бути *більше* або *менше* відомим. З цією особливістю пов'язана можливість створення синтаксичних структур, що відображають операцію порівняння, зіставлення, а також структур, що виражають більший або менший ступінь якості: *Х у нас більш відомий, ніж Y*. У цьому випадку протилежне смислове навантаження щодо слова *відомий* мають лексеми *забутий*, *напівзабутий* (= виведений зі сфери пам'яті, знань, досвіду). Пор.: «Працюючи у Верховній Раді, Станіслав Янко був *менш відомим*, ніж Микола Сургай, котрий обіймав у 1990–1994рр. посаду голови Держвугільпрому» (УМР, 1997), «А сам Катеринослав був островом у повстанському морі, що творили ватаги Нестора Махна, Матвія Григор'єва та інших, *менш відомих*, ватажків, часом більшовицького напрямку» (К, 2005). Відтак лексема *відомий* у своєму функціонуванні як засіб оцінки й характеристики особи, переважно в скла-

² Відношення «пропозиція — реальний світ» та «суб'єкт — пропозиція» у зв'язку з модусами знання та думки в їх сполучуваності з пропозиціями, що верифікуються, докладно розглянуті М. О. Дмитровською [Дмитровская 1988].

ді номінації особи, належить до площини реальної діяльності людини, яку можуть спостерігати інші люди, вона корелює з площиною знань і пам'яті носія мови, станом знань мовної спільноти та досвідом ознайомлення з діяльністю особи, яка отримує таку характеристику.

На відміну від слова *відомий*, слово *знаковий* не характеризується зв'язком зі знанням. Натомість у його значенні присутня видільна оцінка: *знаковий* має семантику виділеності об'єкта серед собі подібних: *Він — знакова постать у сучасній літературі Німеччини, Він — знаковий музикант* (презупція: «Інші музиканти не є знаковими»). Пор.:

«Сказати, що Клод Шаброль був для кіно *знаковою* фігурою — не сказати нічого» (Д, 2010), «А серед їхніх партнерів, зокрема, такі *знакові* юристи як экс-директор ФБР Роберт Мюллер і Дуглас Емхофф — чоловік іншого зоряного американського юриста, экс-прокурора Каліфорнії Камали Харріс, яка займе пост віце-президента США при Президентові Джо Байдені» (УН, 2020), «“Показати результат на *знаковій* фігурі”. Чому СБУ вирішила прийти з обшуками до Коломойського» (НВ, 2023).

Для порівняння зазначимо, що властивість «бути відомим» не передбачає виділеності одного об'єкта серед об'єктів того самого класу: *Він достатньо відомий письменник, особливо серед молоді, інші — теж достатньо відомі*.

Оцінка *знаковий* має абсолютний, а не відносний характер і не утворює структур з відношенням порівняння: *Х для нас більш *знакова постать, ніж У. Х — не така *знакова фігура в сучасній музиці, як У*. Ці функціонально-семантичні властивості лексеми *знаковий* свідчать, що при характеристиці одного з елементів певної множини (класу об'єктів) вона «вибудовує» ієрархічні відношення між одним — виділеним — елементом і рештою елементів цієї множини.

Якщо слово *відомий* передбачає онтологічну обґрунтованість оцінки, винесення судження на підставі реальної діяльності людини, якій приписується ця оцінка, то слово *знаковий* у своїй оцінній семантиці не має онтологічно обґрунтованого критерію оцінки. Її природа лежить в іншій площині, а саме — семіотичній, сформованій уявленнями про світ, у яких домінують зв'язки, властиві ієрархічній конструкції, а не онтологічні соціальні зв'язки. Саме тому слово *знаковий* у своєму функціонуванні погано корелює з одиницями на позначення конкретних професій, які пов'язані з площиною реального буття людини: *знаковий ?лікар, ?ветеринар, ?учитель, ?таксист, ?кухар, ?сантехнік* тощо. У своєму сучасному вживанні в медіа-текстах слово *знаковий* має семантику акту приписування особливого (видільного) статусу певній особі внаслідок її валоризації, приписування їй особливої цінності чи статусності і по суті близьке до лексеми *статусний*. При цьому заслуговує на увагу питання про суб'єкта такого акту приписування. Природно, що він моделюється як авторитетна особа, наділена повноваженнями здійснювати подібний акт, на відміну від суспільства загалом, у якому озвучується ця оцінка для того, щоб суспільство (спільнота) знало про це. Тому висловлення *Він — знаковий музикант* передає інформацію: «Я вам повідомляю, оскільки ви не знаєте, що він — знаковий музикант»³.

³ Пор. зафіксоване нами висловлення тележурналістки, яка веде сторінку передачі, присвячену шоубізнесу: «Якщо ви не знаєте, хто така Келіс, то це дуже знакова виконавиця» (канал «Київ», 11.06.2023).

Відтак слово *знаковий* у подібних контекстах виступає оператором управління знаннями адресатної аудиторії й отримує зв'язок з деонтичною модальністю: *знаковий* — це той, про кого **треба** знати (пор. *відомий* — це той, кого всі знають / багато хто знає). Якщо скористатися методикою А. Вежицької, яку дослідниця розробила для експлікації значення слів [Wierzbicka], то вживання слова *знаковий* у складі номінації особи можна представити так: «Я хочу, щоб ви знали і ви повинні знати, що слід вважати Х-а особливим (у певному середовищі)».

Таким чином, на відміну від оцінки *відомий*, що вживається стосовно площини реальної діяльності людини, яка доступна для спостереження іншим членам соціуму, оцінка *знаковий* апелює до певної альтернативної реальності, у якій наділений авторитетом суб'єкт приписує її (оцінку) певному об'єктові — елементу множини (класу). При загальній оцінності значення обох лексем можна, проте, твердити про ступінь її суб'єктивності: звичайно, ступінь суб'єктивності оцінки слова *знаковий* істотно вищий, ніж у слові *відомий*, оскільки в значенні останнього закладений критерій, що ґрунтується на модальності знання, наявності досвіду, тобто знання реалій світу. Цей критерій виступає підґрунтям для кваліфікації певного об'єкта, роблячи її зрозумілою, осмисленою, мотивованою. Семантика слова *знаковий* пов'язана з семіотично детермінованою системою координат, «розгорнута» в бік мовної прагматики та припускає широке варіювання при інтерпретації свого значення залежно від лексеми, що позначає об'єкт, пор. *знаковий фільм* та *знаковий українець*.

Разом з тим стимулом для більшої активності слова *знаковий* виступає саме видільна оцінка, яка в контексті завдань медійного дискурсу та створення медіа-тексту слугує засобом привернення уваги до об'єкта, що отримує в тексті таку характеристику. Таким чином, з погляду функціональності слово *знаковий* повністю відповідає цілям медійного тексту, відіграючи в ньому роль атрактора уваги, підтримуючи комунікативний контакт та забезпечуючи успішність комунікативної дії. А з погляду семантики ця одиниця в межах медійного контексту створює семіотичний ракурс бачення об'єкта, імпліцитно приписуючи йому статус особливого в певній слабо визначеній перспективі. Дещо схематизуючи окреслену картину, можна сказати, що тенденція до частішого вживання слова *знаковий* замість *відомий* — це крок у посиленні прагматики тексту за рахунок його семантики.

2. КОЛЕКТИВ — КОМАНДА. У вказаній парі лексем функціональної активності набуває друга, яка стала постійним компонентом медійного дискурсу і яка все частіше займає місце, типове для слова *команда*⁴. Пор.:

«Я хочу сказати, що команда Національного банку формується, і керівництво призначається і звільняється з посад на підставі закону про Національний банк так само, як і члени Ради Національного банку» (УМР, 2019), «Мотиви нашої команди — це війна на юридичному фронті за свою країну» (УМР, 2018), «На сьогодні Катерина з командою є експертами з проблем аутизму

⁴ Динаміку в точкових ділянках, утворених функціонуванням одиниць *колектив* — *команда* та *відомий* — *знаковий*, звичайно, можна інтерпретувати через дію фактора моди, через прагнення «осучаснити» медійний лексикон, зробити його більш «інтелектуалізованим» [Dergach 2022]. Ці фактори залишаються константами динаміки сучасного медійного слововживання і часто виступають тригерами функціональних зрушень, що призводять до дестабілізації певного семантичного мікропростору.

в Україні на державному рівні» (Р, 2017), «Імовірно, шведські фахівці теж приєднуються до міжнародної команди, яка допомагає нам розбудовувати військову поліцію» (УМР, 2018).

Функціональна переструктуризація семантичного простору, утворюваного лексичною ланкою *колектив* — *команда*, видається доволі складним нелінійним процесом, у якому задіяні численні чинники та обставини і який потребує розгорнутої функціонально-семантичної характеристики обох лексичних одиниць.

Насамперед слід зауважити, що зазначені функціональні зсуви не видаються випадковістю з огляду на тематичні преференції сучасного медійного дискурсу, який намагається фокус своєї уваги зосереджувати на висвітленні політики, нюансів політичного життя, а не на економічно-промисловій тематиці. Адже в своєму функціонуванні кожна з двох зазначених лексем тяжіє до своєї референційної спеціалізації. Так, лексема *колектив* відсилає до множини людей, що асоціюється з певною соціально визначеною й усталеною професійною організацією, діяльність якої спрямована на вироблення матеріального або духовного продукту. Говорять про *колектив фабрики, підприємства, інституту, магазину, теплоелектроцентралі, заводу, станції, дільниці, лікарні, шахти, ансамблю, клубу, хору, гуртка, театру* і т.ін. Діяльність *колективу* пов'язана з «професійним вектором» та самореалізацією його членів у певній професії, що відбивається в сполучуваності слова з означеннями *педагогічний, хоровий, виробничий, хліборобський, науковий, драматичний, театральний, співочий* тощо, напр.: «Водночас специфічна гоголівська образність особливо личить театральним колективам, що шукають нових можливостей втілення театального досвіду» (УТ, 2009). Функціональна семантика слова *колектив* визначається зв'язком з поняттями «праця», «робота», «труд», з різними соціально усталеними формами професійної діяльності, створенням потрібного суспільству продукту⁵.

Як засіб на позначення множини людей слово *колектив* відзначається референційною визначеністю: його вживання передбачає відсилання до кінечної, дискретної множини людей, квантитативно визначеної спільноти з членами, рівними в своєму статусі (всі елементи множини є рівними членами одного колективу). Референційна визначеність у цьому випадку включає як кількісну визначеність колективу, тобто можливість перерахування його членів, так і можливість ідентифікувати кожного члена колективу як окрему особу, індивіда завдяки численным параметрам та дескрипціям (ПІБ, місце народження, вік, професійна спеціалізація, статус у колективі, посада, стаж, хобі, сімейний стан і т. ін.): «Спочатку колектив нараховував 42 працівники: директор, два заступники (з навчальної і господарської роботи), 12 викладачів, а також учбово-допоміжний та господарський персонал» (СН, 2007), «Зараз у колективі 105 танцюристів, 30 музикантів» (ВЗ, 2007); порівняймо слово *натопв*, у семантиці якого відсутня така референційна визначеність.

Типовим для лексеми *колектив* є функціонування в складі конструкції на позначення соціального простору, в якому проходить життя людини. Це

⁵ Цей семантичний аспект становить ядро лексичного значення слова, відображеного в словниковій дефініції: *колектив* — «Сукупність людей, об'єднаних спільною діяльністю, спільними інтересами» з підзначенням «Група людей, пов'язаних спільною діяльністю, працею в одній організації, установі, на підприємстві і т. ін.» [Словник української мови...].

локативні конструкції, що відображають одну зі сфер існування людини, в якій відбуваються певні події, заходи, стаються казуси тощо: «Чоловік повідомив, що в їхньому колективі сталася крадіжка» (В, 2013), «У колективі доброзичлива атмосфера» (С, 2012). Таке слововживання показує, що *колектив* у картині світу носія мови розуміється як елемент буття людини й пов'язаний з онтологічною площиною, входить до одного ряду з просторово-природними локусами й усвідомлюється не лише як реальність буття, але і як сфера побутування (екзистенції). Говорять про *збереження, знищення колективу* (пор.: *збереження, знищення ґрунтів, лісів, водойм*), проте не про (?) *розпуск*, (?) *ліквідацію колективу*.

Як поняття соціальної і культурної структури життя людини поняття колективу невід'ємне від дихотомії «лідер — колектив». Хоча керівник колективу (*директор, бригадир, голова, ректор, керівник, завідувач* і под.) вступає в ієрархічні відносини з певною множиною людей, очолює її, найчастіше це один із членів колективу, у зв'язку з чим *керівник колективу* містить у собі семантику інклюзивності, певного усталеного, генетичного зв'язку з колективом, унаслідок чого, зокрема, площина «лідер — колектив» у медійних текстах часто отримує доволі іділічне висвітлення: «Художній керівник обох цих колективів Іван Павленко, як мудрий садівник, плекає розкішне українське народне багатоголосся <...>» (Д, 2010), «Михалевич чітко уявляв потреби держави і мобілізував колектив на виконання актуальних завдань і перспективних проблем» (Д, 2010).

Водночас слід зауважити, що семантика зв'язку з лідером не є профільованою для цієї лексеми; більш значущою для неї є семантика зв'язку з професійною — рутинною або креативною — діяльністю, спрямованою на створення соціально важливого продукту. Саме тому *колектив* усвідомлюється як первинне утворення щодо свого лідера: *колектив* виникає в зв'язку з соціально-економічними та духовними потребами і «створює» свого лідера; *колектив* може існувати при зміні чи заміні лідера; *колектив* не зникає за відсутності лідера. У номінаціях, що відображають зв'язок колективу з його керівником, комунікативний фокус припадає зазвичай на номінацію колективу, у той час як номінація керівника пересувається в периферійну синтаксичну позицію: *хоровий колектив під орудою диригента Х, колектив авіаційного заводу, очолюваного відомим авіаконструктором У* (пор. *Х та його хоровий колектив, авіаконструктор У та його колектив*): «А колектив на чолі з чуйним керівником завжди правий» (З, 2007).

Ідея первинності формування колективу й вторинності її лідера, важлива для семантики слова *колектив*, мотивується нормами соціальної практики та мовною свідомістю, яка містить уявлення про ці норми. Природно, що в реальному житті спостерігається безліч нестандартних життєвих ситуацій та колізій, завдяки яким реалізуються різноманітні сценарії щодо дихотомії «лідер — колектив» і які були й залишаються багатим матеріалом для текстової творчості в рамках медійного дискурсу. Найпопулярнішими темами медійних текстів стають конфліктні ситуації, викликані призначенням нового керівника, який не є членом колективу (тобто з порушенням принципу інклюзивності), і різними колізіями всередині колективу:

«Але вони протестують проти методів, якими ця кандидатура нав'язується колективові (*команді)» (Д, 1998), «У Донецькому університеті обранцеві колективу (*команди) не дають стати ректором» (Д, 2010), «Було досягнуто

угоду, згідно з якою призначення керівництва каналу має узгоджуватися з *колективом* (*з командою)» (Д, 2010), «Також на зборах *колективу* (*команди) більшість присутніх висловила недовіру комерційному директору Світлані Очеретній» (НХ, 2014).

Тут семантика співвідношення «лідер — колектив», характерна для слова *колектив*, блокує можливість його заміни словом *команда*, значення якого моделює це співвідношення в інший спосіб (див. нижче).

Функціонування слова *команда* в сучасних медіа-ресурсах широко представлено не лише в повідомленнях про спортивні події, де воно за своїм значенням близьке до терміна, а й при відображенні подій політичного життя, взаємодії політичних сил та рухів. Пор.: «Поза будь-якими сумнівами, команда Петра Порошенка і далі стоятиме на захисті всіх здобутків за останні 5 років» (УМР, 2019), «Два місяці останні команда партії “Голос” подорожувала Україною з презентацією національного плану “Голосу” на 2021 рік» (УМР, 2020), «З кожною ротацією правлячої верхівки ми спостерігаємо зміну команд, але не бачимо реформ» (Д, 2010). Діяльність *команди* в цьому разі спрямована на отримання переваги певної політичної сили, досягнення певного успіху, вона ґрунтується на роботі в інформаційній площині і не пов’язана зі створенням матеріального або духовного продукту, що властиво семантиці слова *колектив*. Слово *команда* мало пристосоване до позначення професійних спільнот, які займаються певною фаховою, соціально значущою діяльністю: *педагогічна*(?), *виробнича*(?), *хліборобська*(?), *наукова*(?), *театральна*(?) *команда*⁶.

У цій діяльності самоцінною виступає сама діяльність команди (акції, заходи, інтерв’ю, брифінги, заяви тощо), яка стає об’єктом повідомлень у медіа й отримує текстотвірний потенціал. Рефлексом функціонування слова в спортивному дискурсі є його переважне включення до контекстів, спрямованих на відображення певних успіхів у діяльності, що знаходить вираження в сполучуваності слова з предикатами *вдалося*, *досягли*, *здійснили*, *мав успіх*. Поняття успіху виступає корелятом діяльності команди: «В уряді Гройсмана ми були успішними саме тому, що працювали як команда» (У, 2020). Загалом підвищена активність є однією з важливих ознак команди як суб’єкта діяльності, що підкреслюється сполучуваністю з широким спектром предикатів з дієслівними формами активного способу: команда *послідовно підтримує всі рішення*, *професійно працює*, *виступає за розвиток фермерства*, *запропонувала пакет реформ*, *почала працювати над цими правилами* тощо: «<...> нова урядова команда вирішуватиме ті чи інші важливі питання» (Д, 2010). Медійний дискурс створює образ гіперактивного суб’єкта, рушія соціальних, економічних, політичних процесів, діяльність якого спрямована на досягнення конкретного результату.

Можна думати, що саме ця функціонально-семантична ознака гіперактивності, яка генерується в межах медійного простору, стає в подальшому чинником формування мотивації для наступного кроку в

⁶ У лексикографічному описі лексеми *команда* ці активізовані семантичні комплекси відбито в її шостому та сьомому значеннях: 6. «Група людей, сформована для виконання якихось функцій» з підзначенням з позначкою «розмовне» — «Група людей, що становить чиесь оточення і діє, виконуючи його доручення», де виділене значення відповідає по суті значенню слова *почет* (*почет короля*); 7. «Група осіб, товариство, колектив» [Словник української мови...].

розширенні функціонування слова *команда* в медіа, що вимальовує логіку функціонально-семантичних зсувів. Слово *команда* як носій ознаки гіперактивності починає вживатися, розширюючи сферу денотації щодо різних професійних установ, спільнот, середовищ, колективів. Медійний дискурс останнього періоду фіксує словосполучення:

команда Приватбанку / Міністерства економічного розвитку та торгівлі / Укроборонпрому / Фонду МОЗ / Мінфіну / Bellingcat / Нацбанку / Українського інституту рослинництва / Фонду держмайна / генпрокурора / телевізійників / мера / медіа / письменників-фантастів / учених / спеціалістів / творців серіалу / архітекторів, істориків і волонтерів / магазину / інвесторів / прокурорів та ін.

Слово *команда* починає вживатися на позначення груп людей, професійна діяльність яких пов'язана не з політикою, а з іншими видами діяльності, наприклад, у сфері мистецтва, техніки, медицини, економіки, витісняючи пристосоване для позначення подібних об'єктів слово *колектив* або інші лексичні засоби (*робітники, урядовці, службовці, працівники*): «Він зумів зібрати прекрасну *творчу команду*, сам диригент-віртуоз, а ще чудовий організатор, митець <...>» (Д, 2010), «*Команда професіоналів* розробила власну технологію, що дозволяє поєднувати різні автомобілі в одне ціле» (Д, 2010), «*Команда парку* поприбирала, підготувалася та залишила жирафу саму у вольєрі» (ГТ, 2019). У подібних випадках адресатові пропонується або нав'язується бачення референта (певної групи людей) як гіперактивного суб'єкта, який здатний швидко та ефективно досягти певного результату в своїй діяльності (пор. *ударний загін, ударна бригада*). У цьому номінативному виборі відбивається прагнення мовця створити позитивний образ професійної спільноти з елементом гіперболізації, яка стосується такого параметра, як ступінь активності діяльності (пор. *стаханівський рух*).

На явище політизації професійних сфер мова реагує цілком конкретно — розширенням референційних можливостей номінативних засобів, які пристосувалися до відображення політичних подій, та модифікацією їх знакової функції: «<...> нове керівництво дало доручення “очистити” сайт МОЗ від абсолютно всіх згадок про попередню політичну команду, тобто про Уляну Супрун та її колег» (ГТ, 2019). Подібні номінації — результат бачення «синкретизації» професійної та політичної спільнот.

Якщо *колектив* — це референційно визначена множина людей, то *команді* — такій, якою вона постає в сучасному медійному дискурсі, — властива скоріше референційна невизначеність, певна структурна аморфність. У медійному дискурсі це скоріше монолітна множина односторонніх: «Ми будемо *однією командою*, яка працює в загальних європейських інтересах» (ГТ, 2019), «Іншими словами, йдеться про *команду односторонніх*, які разом працюють над досягненням спільних цілей» (УН, 2010). Її межі залишаються невідомими і розмитими, кількісний та якісний склад також: «У його команді *нібито* працює близько півсотні осіб» (УМР, 2019). Хоч у медійних текстах можна знайти висловлення, з яких випливає факт різної професійної спеціалізації членів команди, а в реальності частина персонального складу команди (публічні люди) відома соціуму, внутрішня організація команди залишається семантично не профільованою. Слово *команда*, таким чином, тяжіє до позначення множини людей з невизначеними межами та внутрішньою структурою, унаслідок чого можна твердити про

низьку дискретність цієї множини, яка мислиться скоріше як певне гомогенне утворення (спільнота однодумців).

Якщо *колектив* виникає у зв'язку з необхідністю здійснення певної професійної діяльності, яка має соціальну цінність та усвідомлюється як константа життя, то *команда* створюється під виконання певного конкретного, прагматично орієнтованого завдання. Невипадковим є той факт, що йдеться не про команду, а про *колектив лікарні / школи / театру* тощо, тобто колектив тих установ, які є необхідним атрибутом життя соціуму та існують у ньому завжди. Якщо *колектив* може *складатися* тривалий період (роками) та *існувати впродовж значного періоду, мати свою історію, пережити нелегкі часи*, то *команда набирається* під розв'язання певної проблеми, для досягнення певної мети, після чого потреба в її існуванні відпадає, як атрибут соціального життя вона перестає існувати (про останнє медіа-ресурси, як правило, не повідомляють).

Важливою для з'ясування особливостей слова *команда* в його сучасному функціонуванні в текстах, присвячених суспільно-політичній діяльності, виступає площина «лідер — команда», яка створює виразний профіль зв'язку цих двох сутностей, що відбивається в типовому вживанні цієї одиниці в словосполученні з номінацією лідера команди:

«Питання внутрішньої політики, імовірно, захоплять *Обаму і його команду*» (Д, 2010), «Адміністративні важелі впливу через правоохоронні органи — це певний інструмент політичного тиску на *команду Черновецького*» (УН, 2010), «Оце є план Радикальної партії та *команди Олега Ляшка*» (УМР, 2019), «Це завдяки роботі великої *команди харків'ян, під керівництвом мера міста Геннадія Кернеса, і ви бачите, що місто розвивається*» (УМР, 2019).

Профільованість цієї семантики в слові, частково зумовлена його «спортивною генетикою», відрізняє його від слова *колектив*. Якщо зв'язок керівника та *колективу* не характеризується значною дистанцією й передбачає скоріше його інклюзивний статус щодо колективу, то зв'язку *команди* й лідера властивий ієрархічний характер, що проводить чітку межу між лідером і множиною людей, якою він керує, від якої знаходиться на певній відстані, до якої не включає себе. Відтак зв'язок лідера та його команди має скоріше ексклюзивний характер: у соціосеміотичному просторі, який моделюється словом *команда*, місце лідера — **над** командою, що актуалізує образ вертикальної вісі.

Медійний дискурс досить часто відтворює пряму мову певних лідерів команд, у якій лідер висловлюється про свою команду: «У мене фантастична команда, якою я дуже пишаюся!» — слова менеджера Агенства Компанії ALICO AIG Life» (ЛГ, 2007), «Цей “товар” придумали і створили я і моя команда» (ЕП, 2020). У цих висловах уживаються займенники як в однині, так і в множині (*моя / наша команда; я і моя / наша команда і под.*), причому займенник *наша* використовується як субститут займенника *моя* з привнесенням прагматичного значення наближеності лідера до команди, тобто як фігура мовлення, що вносить додатковий смисл, важливий для ситуації впливу на адресатну аудиторію. Прецедентним висловом, що став мемом і сприяв поширенню функціонування слова *команда*, були часто повторювані слова мера Києва Л. Черновецького «Я і моя молода команда».

Ієрархічний зв'язок *команди* і лідера висвітлює ще одну особливість діяльності команди: вона працює на свого лідера для того, щоб він мав успіх. Якщо для значення слова *колектив* істотною є семантика первинності існування професійної спільноти й вторинності її лідера, то значення слова *команда* характеризується інверсією цього відношення — лідер створює свою команду, а не навпаки, пор.:

«Ми з задоволенням підставимо плече і готові вступити в команду лідера, який готовий показати стратегію, план реалізації стратегії на п'ять років і команду, яку цей лідер збирається привести до влади» (УМР, 2018), «Коли приходить новий губернатор, він хоче *створити свою команду*» (УМР, 2010), «Для цього я повинен *створити* в Ірпіні відповідну команду» (Д, 2010), «Комплексна оцінка необхідна як самого кандидата, його життєвої дороги, трудових результатів діяльності, *здатність створити команду та керувати нею (а не навпаки)*, так і самої команди або системи, яка була або є на сьогодні полем його діяльності» (Д, 2010).

Цікаво, що факт відсутності команди може тлумачитись як діагностична ознака не-лідерства керівника: «Адже у Миколи Яновича *відсутня власна команда*; він не володіє системним бізнесом; не має самостійного політичного проекту (хоча б у вигляді партійної парламентської групи); позбавлений медіа-ресурсу; не є знаковою фігурою ані для Заходу, ані для Росії» (УТ, 2012).

Загалом сучасний медійний дискурс широко розвиває тему лідерства, що в свою чергу породжує активне текстотворення з різними міркуваннями, сентенціями, умовиводами на цю тему: «Стародавні мудреці говорили, що народ вартий свого правителя. У наш час ця мудрість звучить дещо по-іншому: *команда варта свого лідера*» (ЛГ, 2007). Теза про те, що домінуючі соціальні практики активізують уживання відповідних мовних засобів, знаходить у цьому матеріалі переконливе підтвердження. Отже, семантичні комплекси, що стоять за кожною з лексем, відбивають знання про різні моделі соціальної взаємодії, моделі соціальних відносин та соціальної організації, які співіснують у сучасному житті. А завдяки картині функціонування цих двох лексем бачимо, як мова реагує на соціальні зрушення: у площині «знак — референт» створюється поле балансування між зміною знакової функції слова та знаковою репрезентацією об'єкта, якому можуть надаватися не властиві йому риси.

Розглянутий матеріал двох точкових сегментів, представлений медійним дискурсом, доводить, що в діалектиці взаємодії значень актуалізується фактор відштовхування від певного семантичного комплексу, який стоїть за словом як знаком, що містить культурну інформацію і пов'язаний з певною культурною парадигмою. Узагальнюючи, можна сказати, що конгломерат чинників і обставин створює ситуацію розширення діапазону механізмів номінації, впливаючи на актуалізацію непрямого способу відображення дійсності, опосередкованого або специфічною інтенцією мовця, або чинниками позамовного характеру, або їх поєднанням. Підкреслимо, що представлений матеріал висвітлює тенденцію домінування в процесах номінативного вибору прагматичної мотивації над семантичною мотивацією.

ЛІТЕРАТУРА

- Активні ресурси сучасної української номінації : ідеографічний словник нової лексики / ред. Є. А. Карпіловська. Київ : ТОВ «КММ», 2013. 416 с.
- Дергач Д. В. Словник онімів українських мас-медіа / ред. Л. І. Шевченко. Київ : Видавн.-поліграф. центр «Київський університет», 2009. 175с.
- Дмитровская М. А. Знание и мнение: образ мира, образ человека. Логический анализ языка. Знание и мнение : сб. науч. тр. / ред. Н. Д. Арутюнова. Москва : Наука, 1988. С. 6 –18.
- Лексико-словотвірні інновації (2007) : словник / ред. А. Нелюба. Харків : ХІФТ, 2009. 172с.
- Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації (2015–2016) : словник / ред. А. Нелюба. Харків : ХІФТ, 2017. 172с.
- Сизонов Д. Ю. Медійна фразеологія та категорія експресивності : стилістичні взаємозалежності. *Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика*. 2019. № 38. С. 94–108.
- Словник української мови : в 20 т. Київ : Наук. думка, 2010. URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=1&page=0> (дата звернення: 05.05.2023).
- Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). 2-е вид., переробл. Київ : Пугач, 2005. 388с.
- Тараненко О. О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець ХХ — початок ХХІ ст.) : монографія. Київ: Видавн. дім Дмитра Бураго, 2015. 248 с.
- Шевченко Л. І. Прецедентні номени культури в українських медіа. *Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика*. 2017. № 34. С. 7–18.
- Языковая номинация. Общие вопросы. Москва : Наука, 1977а. 358 с.
- Языковая номинация. Виды наименований. Москва : Наука. 1977б. 357 с.
- Dergach D. V. Language intellectualization in new media : evolution of genre paradigm. *Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика*. 2022. N 44. Р. 48–67.
- Wierzbicka A. Semantic Primitives. *Linguistische Forschungen*. Frankfurt : Athenäum. 1972. N 22. 235 p.

ДЖЕРЕЛА

В — газ. «Версії»; ВЗ — газ. «Високий замок»; ГТ — т/к «Громадське телебачення» (інтернет-ресурс); Д — газ. «День»; ЕП — «Економічна правда» (інтернет-ресурс); З — «Zaxid.net» (інтернет-ресурс); К — Коваль Р. М. Багряні жнива Української революції. Київ : «Діокор», 2005; ЛБ — «LB.ua» (інтернет-ресурс); ЛГ — «Львівська газета»; НВ — портал «NewVoice Україна» (інтернет-ресурс); НХ — «Новини Хмельницького “Є”» (інтернет-ресурс); Р — «Репортер» (інтернет-ресурс); С — газ. «Слово»; СН — «Вісник СШАУ»; У — «The Ukrainians» (інтернет-ресурс); УМР — український медіа-ресурс; УН — «UNIAN.NET» (інтернет-ресурс); УТ — «Український тиждень» (інтернет-ресурс).

Дата надходження до редакції: 12.06.2023

Дата надходження після доопрацювання: 17.06.2023

Дата затвердження редакцією: 22.06.2023

REFERENCES

Aktyvni resursy suchasnoi ukrainskoi nominatsii: Ideohrafichnyi slovnyk novoi leksyky (2013). Ye. A. Karpilovska (Ed.). Kyiv: TOV «KMM». [In Ukrainian].

- Dergach D. V. (2009). Slovník onimiv ukrainskykh mas-media. L. I. Shevchenko (Ed.). Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskyi universitet». [In Ukrainian].
- Dergach D. V. (2022). Language intellectualization in new media: evolution of genre paradigm. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoria i praktyka*, (44), 48–67.
- Dmitrovskaya M. A. (1988). Znanie i mnenie: obraz mira, obraz cheloveka. *Logicheskij analiz yazyka. Znaniye i mneniye: sbornik nauchnykh trudov*. N. D. Arutiunova (Ed.). Moscow: Nauka, 6–18. [In Russian].
- Leksyko-slovotvirni innovatsii (2007): slovník (2009). A. Neliuba (Ed.). Kharkiv: KhIFT. [In Ukrainian].
- Neliuba A., Redko Ye. (2017). Leksyko-slovotvirni innovatsii: slovník (2015–2016). A. Neliuba (Ed.). Kharkiv: KhIFT. [In Ukrainian].
- Syzonov D. Yu. (2019). Mediina fraseologhia ta katehoria ekspresyvnosti: stylistychni vzaimozalezhnosti [Media phraseology and the category of expressiveness: stylistic interdependencies]. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*, (38), 94–108. [In Ukrainian].
- Slovník ukrainskoi movy: v 20 tomakh. Kyiv: Naukova dumka. URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=1&page=0> (last accessed: 05.05.2023). [In Ukrainian].
- Styshov O. A. (2005). Ukrainska leksyka kintsia XX stolittia (na materialii movy zasobiv masovoi informatsii). 2nd ed. Kyiv: Puhach. [In Ukrainian].
- Taranenko O. O. (2015). Aktualizovani modeli v systemi slovotvorennia suchasnoi ukrainskoi movy (kinets XX — pochatok XXI st.). Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho. [In Ukrainian].
- Shevchenko L. I. (2017). Pretsedentni nomeny kultury v ukrainskykh media [Precedent nouns of culture in Ukrainian media]. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*, (34), 7–18. [In Ukrainian].
- Wierzbicka A. (1972). Semantic Primitives. *Linguistische Forschungen*. (22). Frankfurt: Athenäum.
- Yazykovaya nominatsiya. Obshchie voprosy. (1977). Moscow: Nauka. [In Russian].
- Yazykovaya nominatsiya. Vidy naimenovanii. (1977). Moscow: Nauka. [In Russian].

SOURCES

D — «Den» (newsp.). [In Ukrainian]; EP — «Ekonomichna Pravda» (on-line resource). [In Ukrainian]; HT — «Hromadske telebachennia» (on-line resource). [In Ukrainian]; K — Koval R. M. (2005). Bagriani zhnyva Ukrainskoi revolutsii. Kyiv: Dio-kor. [In Ukrainian]; LB — «LB.ua» (on-line resource). [In Ukrainian]; LH — «Lvivs-ka hazeta» (newsp.). [In Ukrainian]; NV — «NewVoice Ukraine» (on-line resource). [In Ukrainian]; NH — «Novyny Hmelnytskoho "Ye"» (on-line resource). [In Ukrainian]; R — «Reporter» (Internet-newsp.). [In Ukrainian]; S — «Slovo» (newsp.). [In Ukrainian]; SN — «Visnyk SNAU» (media resource). [In Ukrainian]; U — «The Ukrainians» (on-line resource). [In Ukrainian]; UMR — Ukrainian media resource. [In Ukrainian]; UN — «UNIAN.NET» (on-line resource). [In Ukrainian]; UT — «Ukrainskyi tyzhden» (Inter-net-newsp.). [In Ukrainian]; V — «Versii» (newsp.). [In Ukrainian]; VZ — «Vysokyi zamok» (newsp.). [In Ukrainian]; Z — «Zaxid.net» (on-line resource). [In Ukrainian].

Received: 12.06.2023

Received in revised form: 17.06.2023

Accepted: 22.06.2023

Tetiana RADZIIIEVSKA

O. O. Potebnia Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine

4 Hrushevskoho Str., Kyiv, 01001, Ukraine

E-mail: t.v.rad@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2871-2395>

THE POINT FUNCTIONAL-SEMANTIC SHIFTS IN THE PERSPECTIVE OF THE STUDY OF DYNAMICS IN LANGUAGE WORLD-IMAGE (on the material of the Ukrainian media resources)

The paper deals with the study of nomination mechanisms in active language processes. The material of the study embodies the texts of the Ukrainian media discourse (the period of the end of the 20th — the early 21st century), which is considered as a communicative environment, where the tendency to nominative shifts is clearly expressed.

The research attempts to outline the functional-semantic shifts within the framework of a point segment represented by functioning and semantics of a pair of lexemes, one of which acquires functional activity at the expense of the other and as a means of naming it partially covers its semantic space. In the framework of research, two such segments, formed by the functioning of lexemes ukr. *vidomyi* «well-known» — ukr. *znakovyi* «significant» and ukr. *kolektyv* «staff» — ukr. *komanda* «team» are considered. Modern media resources fix the expansion of the functioning of units *znakovyi* and *komanda*, which are widely used in the contexts that are typical, respectively, for units *vidomyi* and *kolektyv*.

It is shown that the main semantic characteristics of the lexeme *vidomyi* in its use as part of the nomination of a person, which distinguish it from the lexeme *znakovyi*, are: 1) the connection with the epistemic modality, the domain of knowledge and memory; 2) correlation with the personal experience and the field of the real activity of a person; 3) the relative (vs absolute) character of the assessment. The semantic structure of the lexeme *znakovyi* includes a component of selective evaluation dealing with the operation of «pointing-out» of one object from a set (a class of objects) on the basis of its subjective valorization. The essential characteristic of the lexeme *znakovyi* is the connection of its meaning with the semiotic sphere and relations of hierarchical type. Dynamic processes in this segment of the language world-image are determined by a semantic shift with a tendency towards the predominance of subjective meanings and the intention to postulate new hierarchical relationships in the social space.

Consideration of the second segment (*kolektyv* — *komanda*) from the point of view of the denotation of words and modeling the relationship «leader — collective» in the structure of their meaning gave grounds for the conclusion that the semantics of these two words reflects knowledge about different models of social interaction and social organization, which coexist in modern society. The nominative choice here is explained by the action of factors related to the type of discourse, social priorities and intentions in text formation.

Keywords: language world-image, nomination mechanisms, language dynamics, functional-semantic shift, Ukrainian media discourse.